

2. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju⁴

2.1. Charakterystyka województwa lubelskiego

Województwo lubelskie położone jest we wschodniej części Polski między Wisłą a Bugiem. Od południa graniczy z województwem podkarpackim, od zachodu z województwami: świętokrzyskim i mazowieckim, od północy zaś z województwami: mazowieckim i podlaskim, natomiast od wschodu z Białorusią i Ukrainą, stanowiącymi jednocześnie zewnętrzną granicę Polski oraz Unii Europejskiej. Siedzibą władz wojewódzkich jest miasto Lublin. Region lubelski zajmuje obszar 25,1 tys. km² i pod względem zajmowanej powierzchni jest trzecim regionem w kraju (8% jego terytorium). Jednakże pomimo dużej powierzchni jest to jeden z najmniej zaludnionych i najsłabiej zurbanizowanych regionów w Polsce. Pod koniec 2010 r. w województwie mieszkało 2153,9 tys. mieszkańców stanowiących 5,7% ludności kraju. Pomimo, że pod względem liczby ludności województwo lubelskie plasuje się na ósmym miejscu w kraju to jednak ze względu na gęstość zaludnienia wynoszącą zaledwie 86 osób na km², przy 122 osobach średnio w kraju jest dopiero na dwunastym miejscu przed województwem zachodniopomorskim, lubuskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim. Najniższy wskaźnik zaludnienia występuje w północnej części województwa, tj. w podregionie białskim, w którym gęstość zaludnienia wynosił 52 osoby na 1 km². Z kolei najwięcej osób (169) w przeliczeniu na 1 km² zamieszkiwało region lubelski. Województwo lubelskie jest w grupie czterech województw, w których ponad połowa ludności mieszka na wsi. Ponadto w jego strukturze wykorzystania terenu dominujące znaczenie posiadają użytki rolne zajmujące 63,1% powierzchni województwa, tj. o 11,5 pkt proc. więcej niż średnio w kraju. Natomiast wskaźnik

³ Dr, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

⁴ Opracowano w oparciu o dane zamieszczone na stronie Urzędu Statystycznego w Lublinie. http://www.stat.gov.pl/lublin/51_PLK_HTML.htm (11.01.2011).

urbanizacji wynoszący 46,5% i stawia województwo na odległym czternastym miejscu w kraju. Spośród 42 miast regionu – 29 liczyło do 20 tys. mieszkańców. Największe miasto regionu – Lublin – skupia ok. 35% ludności miejskiej województwa. Do innych znaczących miast regionu należy zaliczyć Chełm i Zamość.

Dane historyczne, wskazują na malejący trend w liczbie ludności. W ciągu piętnastu lat, tj. od początku 1996 do końca 2010 r. łączna liczba osób zamieszkujących region zmalała o 4,21%. Oznacza to, że liczba mieszkańców zmniejszyła się o ponad 90 tys. osób. Ponad połowę tej grupy stanowili mężczyźni oraz mieszkańcy wsi.

Do przyczyn spadku liczby ludności należy zaliczyć m. in.: ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji wewnętrznej. O odpływie ludności decydowały przede wszystkim wyjazdy na okres ponad trzech miesięcy okres na pobyt stały i czasowy do innych województw kraju. Natomiast wyjazdy za granicę osób na pobyt stały nie miały istotnego znaczenia, ponieważ rekompensowały je przyjazdy mieszkańców Lubelszczyzny z za granicy. Dotyczy to szczególnie ostatnich trzech lat, tj. od 2008 do 2010 r.

W podziale administracyjnym na jednostki terytorialne, zgodnie z wymogami statystyki regionalnej Unii Europejskiej, w województwie wydzielono:

- 4 podregiony: bialski, chełmsko-zamojski, lubelski oraz puławski;
- 20 powiatów: bialski, biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, janowski, krasnostawski, kraśnicki, lubartowski, lubelski, łęczyński, łukowski, opolski, parczewski, puławski, radzyński, rycki, świdnicki, tomaszowski, włodawski oraz zamojski;
- 4 miasta na prawach powiatu: Biała Podlaska, Chełm, Lublin i Zamość;
- 213 gmin, w tym: 20 gmin miejskich, 172 gminy miejsko-wiejskie oraz 21 gmin wiejskich.

Podregion bialski położony jest w północno-wschodniej części województwa lubelskiego. Graniczy on z pozostałymi podregionami, tj. z podregionem puławskim, lubelskim oraz chełmsko-zamojskim. W jego obrębie znajdują się 4 powiaty: bialski, radzyński, parczewski, włodawski. Podregion bialski zajmuje powierzchnię 5977 km². Obszar ten w większości stanowią tereny wiejskie, bowiem w skład podregionu wchodzi 37 gmin wiejskich, 5 miejskich oraz 1 miejsko-wiejska. Spośród zamieszkujących podregion 306 441 osób, ponad połowę tej liczby stanowią kobiety.

W 2009 r. pracujący w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie stanowili 42,2% ogółu pracujących w podregionie. Znacznie mniej, bo tylko 16,21% pracujących zatrudnionych jest w przemyśle i budownictwie. Z kolei w handlu, naprawie pojazdów samochodowych, transporcie i gospodarce magazynowej pracowało 17,68% wszystkich pracujących⁵.

Nieco mniejszym, pod względem powierzchni od podregionu bialskiego jest podregion chełmsko-zamojski. Zajmuje on powierzchnię 5 633 km². W granicach tego podregionu znajduje się 6 powiatów, tj. chełmski, krasnostawski,

⁵ Dane dotyczące liczby pracujących pochodzą z publikacji http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_PDL_pracujacy_w_gospodarce_narodowej_w_2009.pdf

zamojski, hrubieszowski, tomaszowski, biłgorajski. Na danym obszarze można wyróżnić 77 gmin, w tym: 63 wiejskie, 7 miejskich oraz 7 miejsko-wiejskich, wskazuje to w sposób wyraźny na dominację terenów wiejskich w podregionie chełmsko-zamojskim. W 2009 roku prawie połowa osób pracujących w podregionie (46,54%) to osoby pracujące w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Znacznie mniej, bo tylko 15,46% pracujących zatrudnionych jest w przemyśle i budownictwie. Natomiast w handlu, naprawie pojazdów samochodowych, transporcie i gospodarce magazynowej pracowało 15,76% wszystkich pracujących.

Trzecim pod względem wielkości w województwie lubelskim jest podregion puławski. Leży on w zachodniej części województwa zajmując powierzchnię 5633 km², z czego 5364 km² zajmują tereny wiejskie. W granicach podregionu puławskiego leży 6 powiatów ziemskich: janowski, kraśnicki, łukowski, opolski, puławski i rycki. Największy obszar zajmuje powiat łukowski – 1394 km², natomiast najmniejszy jest powiat rycki, którego powierzchnia wynosi 615 km². W podregionie puławskim znajdują się 52 gminy, w tym 40 gmin wiejskich, 7 miejsko-wiejskich i 5 gmin miejskich. Duża ilość terenów wiejskich przekłada się na liczbę pracujących w poszczególnych sektorach ekonomicznych. W podregionie puławskim W roku 2009 liczebność osób zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie stanowiła prawie połowę (44,41%) ogółu pracujących. Niecała jedna piąta, tj. 19,41% było zatrudnionych w przemyśle i budownictwie. Natomiast sekcjach handlu, naprawie pojazdów samochodowych, transporcie i gospodarce magazynowej usług pracowało 15,19% wszystkich pracujących.

Ostatnim podregionem, usytuowanym w centralnej części województwa lubelskiego i zarazem najmniejszym, jest lubelski. Zajmuje powierzchnię 4221 km². W granicach tego podregionu znajduje się 5 powiatów ziemskich: lubartowski, lubelski, łęczynski, świdnicki i powiat m. Lublin. Największą powierzchnię zajmuje powiat lubelski – 1680 km², natomiast najmniejszy jest powiat miasto Lublin, którego obszar wynosi zaledwie 147 km². W podregionie lubelskim znajduje się 41 gmin, w tym 3 gminy miejskie, 6 gmin miejsko-wiejskich i aż 32 gminy wiejskie. W roku 2009 pracownicy zatrudnieni w przemyśle i budownictwie stanowili 21,15% ogółu pracujących, zaś 21,11% pracujących znajdowało zatrudnienie w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Natomiast najwięcej osób trudniło się zawodami z sekcji usługowej (zarówno rynkowej, jak i nierynkowej).

2.2. Gospodarka regionu

Województwo lubelskie jest jednym z najslabiej rozwiniętym przemysłowo regionem w Polsce. Pomimo tego jego mieszkańcy mają także szansę na poprawę jakości życia. Podstawą szybszego rozwoju Lubelszczyzny jest zwiększenie zarówno konkurencyjności jak i innowacyjności lubelskich przedsiębiorstw. Na to, że inne regiony rozwijały się szybciej i bardziej efektywnie niż region lubelski miały wpływ zarówno czynniki wewnętrzne (endogenne) – jak i zewnętrzne (egzogenne). Czynniki endogenne stanowią główną siłę sprawczą rozwoju

regionalnego i obejmują one wszystkie zasoby regionu mające specyficzny, tj. odpowiadający tylko temu regionowi charakter. Do tej grupy czynników można zaliczyć m.in. bazę ekonomiczną regionu, jego strukturę gospodarczą, przedsiębiorczość zdolność do innowacji, infrastrukturę komunikacyjną i instytucjonalną, kapitał ludzki i społeczny, warunki życia oraz strukturę przestrzenną regionu jak też komponenty i zasoby środowiska itp.

Szczególne miejsce wśród czynników o endogennym charakterze wpływających na konkurencyjność ma strategia działania oraz cele stawiane sobie przez organizacje. Duże ma też znaczenie wdrażanie przez firmy innowacji, które decydują zarówno o kierunku jak i tempie rozwoju firm. Ma to istotny wpływ na sytuację firmy na rynku.

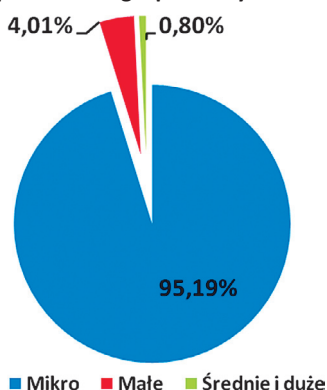
Z kolei czynniki egzogenne obejmują zmiany w makrootoczeniu regionu i są one konsekwencją procesów globalizacji, integracji europejskiej, warunków makroekonomicznych, zmian ustrojowych oraz koniunktury gospodarczej. Do tej grupy czynników mających wpływ na rozwój regionu lubelskiego można zaliczyć m. in. terytorialną organizację kraju oraz upodmiotowienie regiony (czyli zakres kompetencji własnych wyposażenie w instrumenty finansowe), napływ kapitału inwestycyjnego, popyt zewnętrzny na produkty i usługi regionu, pomoc publiczna itp.

Na koniec grudnia 2010 r. w województwie lubelskim było zarejestrowanych w systemie REGON 164076 podmiotów gospodarczych. Stanowiły one zaledwie 4,2% podmiotów zarejestrowanych w kraju. Pod tym względem województwo zajmowało dziesiąte miejsce w kraju. Oznacza to, że nasycenie przedsiębiorczością (762 podmioty na 10 tys. mieszkańców, w tym 592 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, 41 spółek handlowych, 45 spółek cywilnych, 5 spółdzielni oraz 26 stowarzyszeń i organizacji społecznych.) jest niższe o 24% od przeciętnego w kraju, w konsekwencji województwo zajęło pod tym względem przedostatnie miejsce (przed województwem podkarpackim). Podobnie jak w 2009 r. dużo mniejsze było nasycenie bardziej złożonymi formami przedsiębiorczości, takimi jak np. spółki prawa handlowego. Chociaż pod tym względem województwo zajęło 13 miejsce w kraju. Wśród podmiotów gospodarczych działających w regionie można wyróżnić 127467 podmioty – to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, stanowiły one 77,7% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON⁶. Natomiast 36609 podmioty to osoby prawne, do których zaliczają się przedsiębiorstwa państwowe, spółdzielnie, spółki handlowe – z udziałem kapitału zagranicznego, akcyjne oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Wśród podmiotów gospodarczych w regionie lubelskim znaczący udział mają mikro – przedsiębiorstwa, tj. takie które zatrudniają do 9 pracowników (zob. rys. 1). Pod koniec 2010 r. było ich 156,2 tys. i stanowiły one 95,1% wszystkich przedsiębiorstw działających na terenie województwa lubelskiego. Małych firm funkcjonujących w województwie lubelskim było 6576 (4,01%), średnich i dużych

⁶ Liczba zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON nie jest tożsama z liczbą podmiotów rzeczywiście prowadzących działalność gospodarczą. Zjawisko to występuje ponieważ podmioty gospodarcze kończące działalność gospodarczą, chociażby racji ogłoszenia upadłości czy zawieszenia jej, nie mają prawnego obowiązku zgłoszenia tego do stosownego Urzędu Statystycznego.

1312 (0,80%) ogólnej liczby, w tym duże firmy zatrudniające powyżej 250 osób stanowiły zaledwie 0,10% wszystkich przedsiębiorstw w województwie⁷.

Rysunek 1. Struktura podmiotów gospodarczych w województwie lubelskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według systematyki Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) najwięcej podmiotów zarejestrowanych w województwie lubelskim w grudniu 2010 r. było w sekcji:

- handel i naprawy pojazdów samochodowych – 31,04% ogółu
- budownictwo – 11,72%
- przemysł – 8,55% , w tym przetwórstwo przemysłowe 8,0%,
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 7,2%,
- transport i gospodarka magazynowa – 7,1%.
- pozostała działalność usługowa – 6,8%

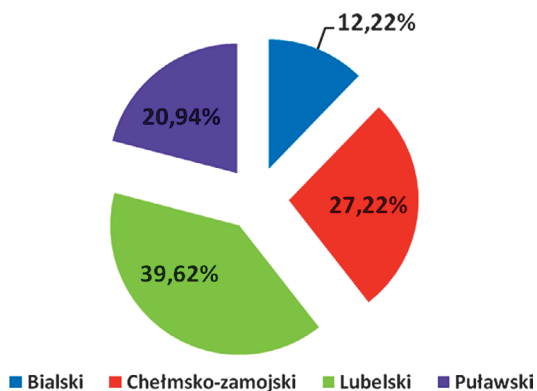
Analizując rozmieszczenie przestrzenne podmiotów gospodarczych w województwie lubelskim można stwierdzić, że skoncentrowane są one głównie wokół aglomeracjach miejskich. Nieco ponad jedna czwarta, tj. 25,37% przedsiębiorstw zlokalizowanych było w stolicy regionu – Lublinie następnie w Zamościu – 4,8%, Chełmie – 3,49% w Białej Podlaskiej – 3,31% oraz w Puławach 3,24%. W województwie lubelskim najbardziej uprzemysłowionym jest subregion Lubelski, w którym w roku 2010 rozlokowanych było 39,62% przedsiębiorstw⁸. W regionie

⁷ Podział na mikro, małe i średnie firmy przyjęto za Ustawą o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r. Dz. U. 173, poz. 1807 Art. 104, 105 i 106. Według ustawy firmy mikro zatrudniają do 9 pracowników, firmy małe zatrudniają od 10 do 49 pracowników, firmy średnie zatrudniają od 50 do 249 pracowników, zaś firmy duże zatrudniają powyżej 250 pracowników.

⁸ W Polsce, podobnie jak w innych krajach członkowskich, zgodnie z zaleceniami Eurostatu i Komisji Europejskiej na potrzeby statystyki, wyodrębniono podregiony – jednostki 3 poziomu według Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), która została opracowana na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach Unii Europejskiej. W listopadzie 2007 roku dokonano kolejnego już

chełmsko-zamojskim zlokalizowanych było 27,22% podmiotów gospodarczych, w Puławskim 20,94%, zaś w regionie Białkopodlaskim tylko 12,22%. Graficznie przedstawione jest to na rysunku 2.

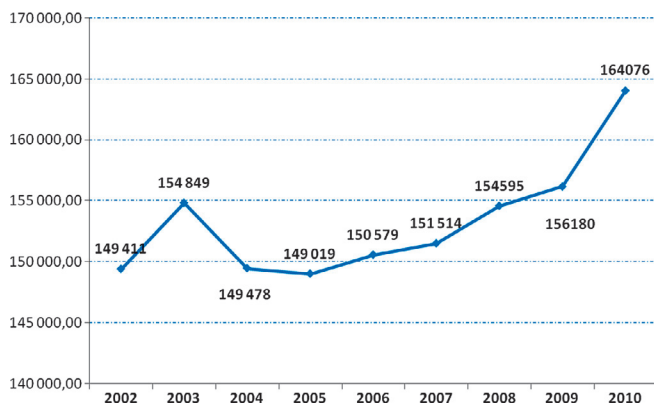
Rysunek 2. Rozlokowanie przedsiębiorstw w subregionach województwa lubelskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę liczbę zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON pod koniec 2010 r. w porównaniu do 2002 r. ich liczba wzrosła prawie o jedną dziesiątą, tj. o 8,91%. Dynamikę wzrostu liczby zarejestrowanych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w województwie lubelskim zobrazowane na rysunku 3.

Rysunek 3. Dynamika wzrostu zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w systemie REGON w latach 2002-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

podziału na podregiony, wyodrębniając 66 jednostek. Jednakże w Polsce w przeciwieństwie do wielu krajów Unii Europejskiej podregiony nie są jednostkami administracyjnymi a tylko statystycznymi. W województwie lubelskim w wyniku nowego podziału liczba podregionów została zwiększona z trzech do czterech: bialski, chełmsko-zamojski, lubelski i puławski.

Fundamentalne znaczenie w określeniu w jakim stanie znajduje się gospodarka i możliwości rozwojowych województwa, a tym samym wpływającym na tworzenie nowych miejsc pracy, ma wartość i struktura produktu krajowego brutto (PKB) oraz wartości dodanej brutto. Według wstępnych szacunków GUS produkt krajowy brutto w 2010 r. był realnie wyższy o 3,8% w porównaniu z 2009 r. Natomiast w 2009 r. w porównaniu z 2008 r. wzrost PKB wyniósł 1,7%. Z kolei we wcześniejszych latach utrzymała się wyższa dynamika rozwoju gospodarczego. We wszystkich segmentach gospodarki odnotowano wzrost efektów produkcyjnych. W konsekwencji PKB Polski w 2008 r. zwiększył się o 5,1%, wobec 6,5% w 2007 r. i 6,2% w 2006 r. oraz średnio 3,1% w latach 2001–2005. Natomiast łączna wartość dóbr i usług finalnych wytworzonych w kraju w 2008 wyniosła 1275,4 mld zł. Spośród wszystkich województw najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego charakteryzowało się województwo mazowieckie i śląskie. W 2008 r. wymienione województwa wypracowały łącznie 34,7% krajowej wartości brutto. W czołówce plasowały się też województwa: wielkopolskie, dolnośląskie i małopolskie. Te pięć województw w 2008 r. łącznie wytwarzały w sumie 59,5% krajowej wartości PKB. W 2008 roku wartość wytworzonego w województwie lubelskim produktu krajowego brutto wyniosła 50233 mln zł. W porównaniu do 2007 roku była w cenach bieżących wyższa o 10,7%. Wytworzony w województwie lubelskim produkt krajowy brutto stanowił 3,9% produktu krajowego, co zważywszy na to, że ludność województwa stanowi 5,7% ludności Polski, oznacza że aktywność gospodarcza regionu jest znacznie niższa niż przeciętnie w kraju. Wśród podregionów, najwyższy udział w tworzeniu PKB miał podregion lubelski (42%), natomiast najniższy – bialski (12%).

Miernikiem poziomu rozwoju gospodarczego regionu, jest wartość produktu krajowego brutto przypadająca na 1 mieszkańca. Mimo rozmaitych zastrzeżeń odnośnie tego miernika, jest on powszechnie stosowany zarówno do oceny poziomu życia, jak i do określania tempa wzrostu gospodarczego. Przeliczając wartość wytworzonego w województwie lubelskim PKB na jednego mieszkańca w 2008 r. otrzymujemy 23219 zł, czyli 69,4% średniej krajowej. Wielkość tego wskaźnika lokowała województwo na przedostatnim miejscu w kraju przed województwem podkarpackim, wyprzedzając go zaledwie o,02 punktu procentowego. W 2007 roku województwo lubelskie pod tym względem było na ostatnim miejscu. Wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie lubelskim według parytetu siły nabywczej w 2007 roku w stosunku do średniej dla całej Unii Europejskiej stanowiła zaledwie 35,3%. Oznacza to, że za równowartość wytworzonego w 2007 roku w województwie PKB, pozwalał mieszkańcowi Lubelszczyzny na nabycie zaledwie jednej trzeciej towarów i usług jakie mógł nabyć przeciętny mieszkaniec Unii Europejskiej⁹.

Tak niski poziom PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca ściśle związany był ze strukturą zatrudnienia. Utrzymująca się dominacja rolnictwa w strukturze pracujących – 36,6% w znacznym stopniu ogranicza zdolność do zdynamizowania wzrostu PKB.

⁹ Zob. dane GUS: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_PKB_2008.pdf (07.01.2011)

W porównaniu do krajów Unii Europejskiej w 2007 roku 15 polskich województw znalazło się w grupie 67 regionów poziomu NUTS 2, w których wartość PKB na 1 mieszkańca (wyrażona we wspólnej umownej walucie – PPS) nie przekraczała 75% średniej UE. Tylko wartość PKB na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego stanowiła ponad 87% średniej UE. Natomiast dwa polskie województwa – podkarpackie i lubelskie – zajmowały pozycje na końcu listy regionów o najniższym poziomie PKB na 1 mieszkańca w Unii Europejskiej (poniżej 40% średniej UE). Oprócz województw: podkarpackiego i lubelskiego w grupie tej było również 5 z 6 regionów Bułgarii, 4 z 8 regionów Rumunii oraz 1 z 7 regionów Węgier¹⁰.

Wydajność pracy, mierzona wielkością wartości dodanej brutto przypadającej na jednego pracującego w 2008 r. wyniosła na Lubelszczyźnie 56096 zł i również zanotowano Najwyższą wydajność zanotowano w usługach rynkowych i w budownictwie, a najniższą – w sektorze rolniczym.

W województwie lubelski zauważalne są różnice terytorialne zarówno w wielkości produktu krajowego brutto, jak i wartości dodanej brutto. W 2008 r. na tle pozostałych podregionów wyróżniał się lubelski – to w nim osiągnięto największy PKB, stanowiący 42,0% wielkości PKB w województwie.

Tabela 1. Produkt krajowy brutto w podregionach Lubelszczyzny w 2008 r.

	PKB w mln zł	Odsetek	PKB na 1 mieszkańca w zł	Odsetek
Ogółem	50233	100%	20913	100%
Podregiony:				
Bialski	6045	12,0%	19623	84,5%
Chełmsko-zamojski	12962	25,8%	19953	85,9%
Lubelski	21088	42,0%	29535	127,2%
Puławski	10138	20,2%	20616	88,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Produkt krajowy brutto w województwie lubelskim w 2008 r. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_PKB_2008.pdf

Również w podregionie lubelskim zanotowano najwyższą wartość PKB per capita i nowowytworzoną wartość dodaną brutto. Kolejnym pod względem generowanej wartości był podregion chełmsko-zamojski, puławski i na końcu bialski.

W 2008 r. we wszystkich podregionach lubelskiego największe znaczenie w generowaniu wartości dodanej miały jednostki instytucjonalne związane z usługami, następnie z przemysłem, z budownictwem i sektorem rolniczym. Zobrazowano to na rysunku 4.

W budżetach gmin województwa lubelskiego w 2008 roku dochody własne stanowiły 38,1% dochodów ogółem. Jest to aż 16,8 pkt proc. mniej niż przeciętnie

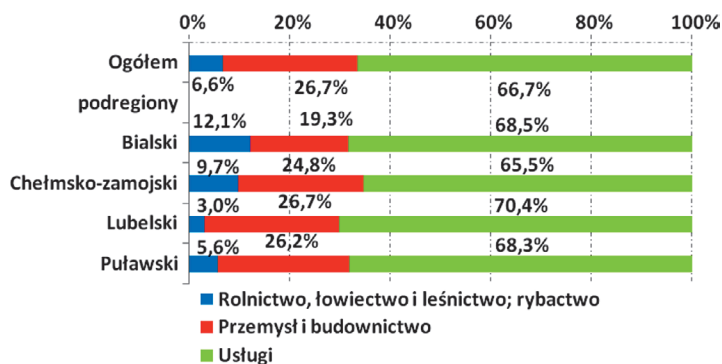
¹⁰ Zob. Urząd Statystyczny w Katowicach (2010). Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2008 r. Katowice, s. 26.

Tabela 2. Wartość dodana brutto w mln zł w podregionach Lubelszczyzny w 2008 r.

Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo	Przemysł i budownictwo	Handel, naprawy, hotele i restauracje, transport i gospodarka magazynowa	Pośrednictwo finansowe i obsługa nieruchomości i firm	Pozostała działalność usługowa	
Ogółem	43972	2922	15577	11735	7014	10569
Podregiony						
Bialski	5292	642	1139	1522	688	1417
Chełmsko-zamojski	11346	1102	3961	3049	1500	2882
Lubelski	18460	546	6124	4980	3600	4411
Puławski	8874	632	4353	2184	1226	4353

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Produkt krajowy brutto w województwie lubelskim w 2008 r. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_PKB_2008.pdf

Rysunek 4. Wartość dodana brutto według rodzajów działalności i podregionów w 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

dla gmin w kraju. Jednocześnie taka struktura dochodów gmin wskazuje, że mają one małe możliwości rozwoju w oparciu tylko o własne środki. W ciągu ostatnich kilkunastu lat dysproporcja ta stale się pogłębia.

2.3. Atrakcyjność inwestycyjna

Pomimo przygranicznego położenia i przebiegu przez województwo lubelskie ważnych szlaków komunikacyjnych zarówno drogowych jak i kolejowych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym (Berlin–Warszawa–Mińsk

Białoruski–Moskwa oraz Gdańsk–Warszawa–Lublin Dorohusk–Kowel–Odesa)¹¹, posiadania bogatych zasobów naturalnych (złóż surowców mineralnych, głównie węgla kamiennego, ropy naftowej, gazu ziemnego, dużych zasobów surowców budowlanych takich jak wapień, kreda, piasek budowlany), wysokiego udziału terenów o dobrych i bardzo dobrych glebach (wytworzone na lessach czarnoziemy, gleby płowe i brunatne oraz urodzajne rędziny) oraz dobrze rozwiniętego zaplecza edukacyjnego, województwo lubelskie jest postrzegane jako region o niskiej atrakcyjności inwestycyjnej. Ponadto trudne warunki gospodarowania sprawiają, że inwestorzy niechętnie lokują swoje środki na tym terenie¹². Oznacza to, że posiada słabą zdolność do przyciągania inwestorów. Według syntetycznej oceny atrakcyjności inwestycyjnej województw Polski przeprowadzonej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową województwo lubelskie od samego początku, tj. od 2005 r. zostało zaliczone do regionów o najniższej atrakcyjności inwestycyjnej – klasa E plasując się na przedostatnim miejscu przed województwem podlaskim (Kalinowski, 2005, s. 77). W 2010 r. było podobnie, Bardzo niskie rangi otrzymała większość czynników wpływających na atrakcyjność inwestycyjną. Zarówno pod względem dostępności transportowej, zasobów i kosztów pracy, chłonności rynku zbytu, poziomu rozwoju infrastruktury gospodarczej oraz infrastruktury społecznej a także aktywności regionu wobec inwestorów Lubelszczyzna zajmowała od 10 do 16 miejsca. Jedynie pod względem poziomu bezpieczeństwa powszechnego zajęła 3 miejsce. W konsekwencji prawie co roku za wyjątkiem 2009 r., w którym to region lubelski uplasował się na ostatnim miejscu, dawało to województwu lubelskiemu przedostatnie miejsce pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, (zob. Nowicki, 2010, s. 67).

Według danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA. województwo Lubelskie należy jednego z najslabiej przyciągających inwestorów (przed podlaskim) . W spółki znajdujące się na terenie województwa zainwestowało 23 z 1935 największych zagranicznych inwestorów zaewidencjonowanych w bazie PAIiIZ SA. Stanowi to zaledwie 1,2% największych inwestorów (zob. Wyżnikiewicz i inni, 2010, s. 22). Innym wskaźnikiem aktywności gospodarczej inwestorów zagranicznych w województwie lubelskim jest liczba siedzib podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, które są ulokowane w regionie. Na koniec 2009 roku w województwie Lubelskim było zarejestrowanych 318 takich firm, stanowiło to zaledwie 1,43% liczby wszystkich firm z kapitałem zagranicznym w całej Polsce.

W latach 2000–2009 inwestorzy zagraniczni raczej niechętnie lokowali swoje siedziby na Lubelszczyźnie. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w regionie zwiększyła się w tym okresie tylko o 24 firmy. Oznacza to wzrost o 8,2%, podczas gdy w całej Polsce o 55,7%. Jednocześnie, na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 4 można zauważyć, że relatywnie zmniejszał się procentowy udział firm z kapitałem zagranicznym na Lubelszczyźnie w porównaniu do innych regionów. Mniej firm z kapitałem zagranicznym w 2009 r. niż

¹¹ Por. Strategia Rozwoju województwa Lubelskiego na lata 2006–2020. Lublin: Zarząd Województwa Lubelskiego, s. 192.

¹² Zob. Regionalna strategia innowacji województwa lubelskiego na lata 2008–2015, s. 27.

Tabela 3. Atrakcyjność inwestycyjna województw w 2010 r.

		Dostępność transportowa	Zasoby i koszty pracy	Rynek zbytu	Infrastruktura gospodarcza	Infrastruktura społeczna	Bezpieczeństwo powszechne	Aktywność województwa wobec inwestorów	Atrakcyjność inwestycyjna województwa
	Wagi	20	25	15	10	5	5	20	100
1.	Śląskie	4	1	2	2	1	16	1	1
2.	Dolnośląskie	1	5	4	1	3	15	2	2
3.	Mazowieckie	3	13	1	3	4	13	3	3
4.	Małopolskie	7	2	5	5	2	10	4	4
5.	Wielkopolskie	2	3	8	6	10	7	5	5
6.	Zachodniopomorskie	6	8	6	9	6	12	6	6
7.	Łódzkie	9	4	11	7	7	9	7	7
8.	Pomorskie	11	10	3	11	5	14	8	8
9.	Opolskie	8	12	9	4	14	5	9	9
10.	Lubuskie	5	11	7	12	8	11	10	10
11.	Kujawsko-pomorskie	10	6	10	14	9	8	11	11
12.	Podkarpackie	14	7	14	8	12	1	12	12
13.	Warmińsko-mazurskie	13	14	12	16	11	6	13	13
14.	Świętokrzyskie	12	9	15	15	13	2	14	14
15.	Lubelskie	15	15	16	10	16	3	15	15
16.	Podlaskie	16	16	13	13	15	4	16	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Nowicki M. (red.) (2010) Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Konrad Adenauer Stiftung, s. 7.

w województwie lubelskim funkcjonowało tylko w województwach podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Natomiast najwięcej tego typu firm prowadziło działalność gospodarczą w województwach mazowieckim (36,68% ogółu firm z kapitałem zagranicznym), dolnośląskim (9,97%) i śląskim (9,03%). Jeśli się porówna województwo mazowieckie i lubelskie pod względem liczby firm z kapitałem zagranicznym to okaże się że w regionie lubelskim jest ich o ponad dwadzieścia razy mniej. Jeżeli z kolei porówna się wartość zaangażowanego zagranicznego kapitału w Polsce i regionie to okaże się, że jego wartość w Polsce zwiększyła się w latach 2000-2007 o 102,2 procent (z 65,21 mld do 131,85 mld zł) natomiast w województwie lubelskim zmniejszyła się ona o 17,3% z 851,62 mln zł w 2000 r. do 704,4 mln w 2007 r. Skutkiem tego jest to, że inwestycje na Lubelszczyźnie mają coraz mniejszą wartość w porównaniu do, np. ogólnopolskiej średniej.

Tabela 4. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym w Polsce i na Lubelszczyźnie w latach 2000-2009

Rok	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009/ /2000
Polska	14244	15 371	15 816	16 837	18 015	18 515	21 092	22 176	55,7%
Lubelskie	294	299	308	332	336	329	329	318	8,2%
Polska = 100%	2,06%	1,95%	1,95%	1,97%	1,87%	1,78%	1,56%	1,43%	–

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane GUS¹³

Według danych GUS kapitał zagraniczny ulokowany na Lubelszczyźnie pochodził głównie z krajów Unii Europejskiej oraz ze Stanów Zjednoczonych. Największy udział w zainwestowanym kapitale miał kapitał amerykański (16%), a w następnej kolejności niderlandzki (14%), francuski (ponad 11%) oraz włoski (9%).

2.4. Nakłady inwestycyjne na Lubelszczyźnie

Wielkość nakładów inwestycyjnych poniesionych w regionie lubelskim w 2009 roku kształtował się na poziomie 7931,9 tys. PLN stanowiło to 3,63% nakładów inwestycyjnych poniesionych w kraju. Wielkość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła w 2009 roku w województwie 3673 PLN i podobnie jak w latach poprzednich była ponad półtora razy niższa niż średnia w kraju, gdzie w 2009 r. wynosiła ona 5729 PLN). Pod względem wydatków inwestycyjnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwo lubelskie było na ostatnim miejscu po województwie podlaskim (3892 PLN) i podkarpackim (4064 PLN). Natomiast najwięcej na inwestycje w przeliczeniu na jednego mieszkańca przeznaczane było w województwie mazowieckim (8723 PLN) – prawie dwa i pół razy więcej niż w regionie lubelskim¹⁴.

Przedsiębiorstwa województwa lubelskiego przeznaczyły w roku 2009 na inwestycje 3873,7 mln PLN, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie wynosiło 1768 zł (w 2008 r. – 1791 zł), w kraju 3122 zł (w 2008 r. – 3518 zł). Najwięcej inwestowano w podregionie lubelskim 2525 zł, następnie w bialskim 1759 zł, w puławskim 1667 zł i na końcu w chełmsko – zamojskim 1013 zł. Podregiony zajmowały pod względem zainwestowanych środków przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 mieszkańca odpowiednio 26, 44, 49, i 64 miejsce w kraju.

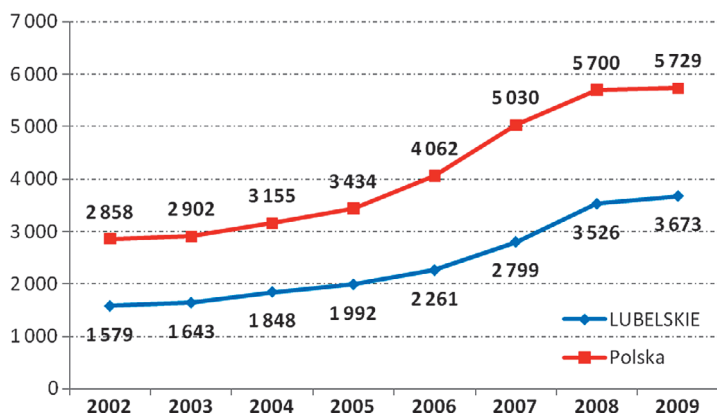
Przyczyną małej atrakcyjności inwestycyjnej Lubelszczyzny jest wiele. Jedną z nich jest stan posiadanej infrastruktury technicznej¹⁵. Począwszy od późnych lat

¹³ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_FP_dzialalnosc_gosp_podm_z_kapit_zag_w_2008.pdf oraz http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/zg/ASSETS_sygn_Kapital_zagraniczny2011b.pdf (20.01.2011)

¹⁴ Dane za GUS z Banku Danych Lokalnych (BDL)

¹⁵ Do infrastruktury technicznej zalicza się między innymi drogi, sieć wodociągową, kanalizacyjną, sieć gazowniczą, ciepłowniczą, wysypiska śmieci itp.

Rysunek 5. Nakłady inwestycyjne ogółem na 1 mieszkańca średnio w Polsce i w województwie lubelskim w latach 2002–2009.

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane GUS

osiemdziesiątych, kiedy to już wtedy przeznaczano zbyt małe środki na konserwację, modernizację i rozwój nowej infrastruktury doprowadziło do powstania tzw. luki infrastrukturalnej, która stała się barierą dalszego rozwoju. Luka ta w ujęciu ilościowym wyraża różnicę pomiędzy istniejącym stanem infrastruktury a zgłaszanym zapotrzebowaniem społecznym. Natomiast w ujęciu jakościowym jej istnienie jest odbiciem niedostatecznego stanu jakościowego istniejących urządzeń np. nadmierne zużycie techniczne, techniczna przestarzałość itp. (por. Sierak, Gałązka 1998).

2.5. Czynniki ludzki

Na sposób działania firm wpływają zarówno posiadany przez nią kapitał finansowy jak też jakość zasobów ludzkich. Oceniając jakość aktualnych i potencjalnych zasobów ludzkich należy uwzględnić istniejący w regionie system edukacji jak też strukturę demograficzną osób, które aktualnie nie pracują.

2.5.1. Edukacja

W województwie lubelskim kształcenie na poziomie wyższym zapewniają zarówno uczelnie publiczne jak i niepubliczne. Łącznie w województwie jest 18 szkół wyższych oraz 12 filii wydziałów i punktów konsultacyjnych.

Na początku roku akademickiego 2009/2010 w szkołach wyższych województwa lubelskiego kształciło się ponad 102 tys. studentów, z czego ponad połowa (58,8%) na studiach dziennych. Cztery największe uczelnie w Lublinie, tj. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Politechnika Lubelska oraz Uniwersytet Przyrodniczy) skupiają 65,1% ogółu studentów. Udział kobiet w ogólnej liczbie studentów wynosił prawie 60,9%. Natomiast w roku akademickim 2008/2009 dyplomy ukończenia studiów wyższych otrzymało 25242 osób, tj. o 11% więcej niż w poprzednim roku akademickim. Mężczyźni stanowili

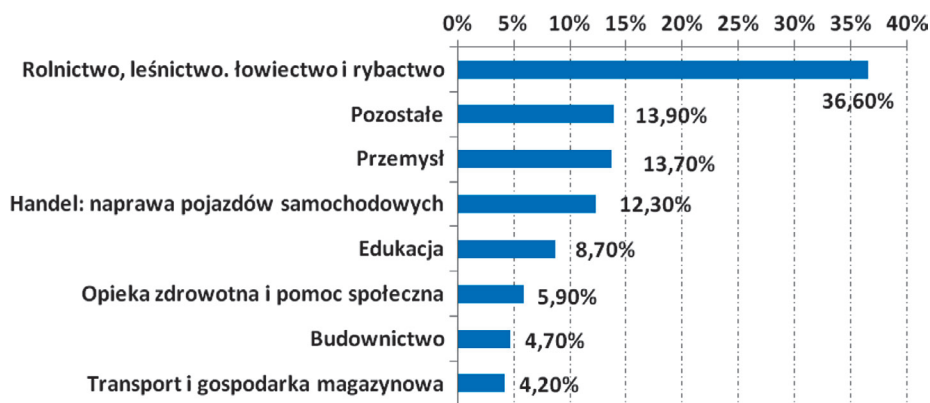
jedną trzecią wszystkich absolwentów. Dane te wskazują na duży potencjał edukacyjny oraz naukowo badawczy uczelni wyższych¹⁶.

Kapitał ludzki nacechowany odpowiednim wykształceniem jest bodaj najistotniejszym wyznacznikiem poszukiwania i wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w różnych sektorach gospodarki produkcyjnej i usługowej.

2.5.2. Lokalny rynek pracy

Pod koniec grudnia 2010 r. w województwie lubelskim było zatrudnionych 759,5 tys. osób¹⁷ w tym ponad 182 tys. osób pracowało w sektorze przedsiębiorstw. Największe przeciętne zatrudnienie było w przemyśle, w handlu i naprawach oraz w budownictwie. W tych sektorach przedsiębiorstw pracowało odpowiednio: 90 113 osób w przemyśle; 42 445 w handlu i naprawach osób, 18 324 osób w budownictwie. Jednakże jeśli weźmie się pod uwagę pracujących według sekcji PKD to w województwie lubelskim dominowało rolnictwo, na które przypadało ponad 36,6% ogółu pracujących, w kraju natomiast odsetek osób pracujących w rolnictwie był ponad dwa razy mniejszy i wynosił w 2009 r. 15,8% ogółu pracujących. W zdecydowanie większym stopniu ten sektor dominował w subregionach chełmsko zamojskim, gdzie prawie połowa pracujących, tj. 46,54% była zatrudniona w rolnictwie, puławskim (44,41%) i bialskim (42,22%), natomiast w subregionie lubelskim odsetek osób pracujących w rolnictwie wynosił 21,11% ogółu pracujących.

Rysunek 6. Struktura pracujących w województwie lubelskim według sekcji PKD w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane GUS

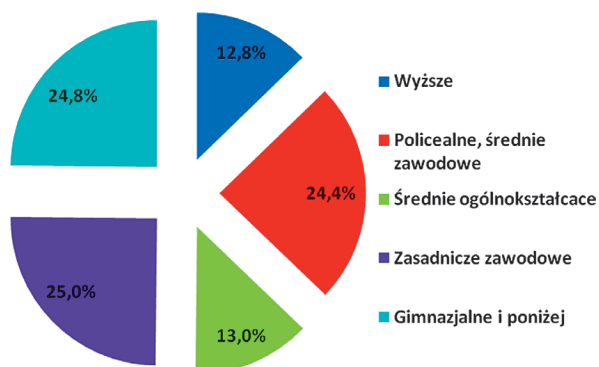
Jednym z większych problemów jaki występuje w regionie to duży poziom bezrobocia. W końcu grudnia 2010 r. stopa bezrobocia w województwie lubelskim wynosiła 13% i była wyższa o 07% od średniej w kraju. Natomiast ogólny wskaźnik zatrudnienia w województwie lubelskim w 2009 roku wynosił 51,1% spośród

¹⁶ Zob. opracowanie Urzędu Statystycznego w Lublinie http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_studenci_.pdf (12.01.2011)

¹⁷ Urząd Statystyczny w Lublinie – <http://www.stat.gov.pl/urzedy/lublin/index.htm>

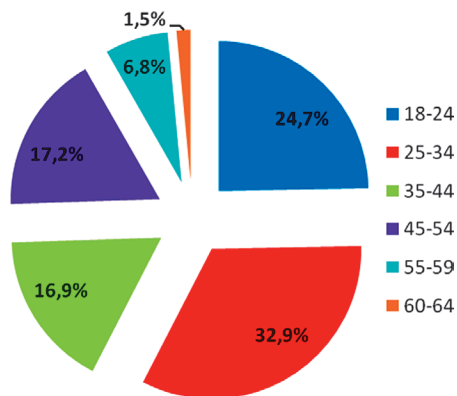
dorosłej ludności, zaś wśród osób w wieku produkcyjnym 64,5%. Oznacza to, iż w województwie bardzo małym stopniu wykorzystywane są zasoby pracy a także, że dobrze wykształcone najliczniejsze i relatywnie tanie zasoby są w małym stopniu wykorzystane dla wzrostu gospodarki w regionie. Zwiększenie zatrudnienia jest więc najprostszą i najbardziej oczywistą drogą powiększania zarówno produktu krajowego brutto jak i ograniczania problemów społecznych tj. biedy, wykluczenia, itp. (Szomburg, 2003). Niestety nie uczyni się tego dobrymi chęciami czy poleceniem. Jednym ze sposobów zwiększenia zatrudnienia w regionie jest aktywna polityka władz regionalnych dotycząca rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości w województwie.

Rysunek 7. Poziom wykształcenia osób bezrobotnych (%) w województwie lubelskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 8. Struktura wieku osób bezrobotnych w województwie lubelskim w roku 2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ramach owej polityki winny być podejmowane działania mające na celu pobudzenie innowacyjność w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Poza negatywnymi skutkami społecznymi, duży poziom bezrobocia w regionie ma także pozytywne znaczenie dla jego rozwoju potencjalnych inwestorów.

Jak wynika z danych zamieszczonych na rysunkach 7 i 8 w województwie lubelskim są duże zasoby młodej (57,6% bezrobotnych stanowią osoby poniżej 35 lat) i dobrze wykształconej (ponad 100 tys. studentów w regionie w tym ok. 80 tys. w Lublinie) i niedrożej siły roboczej (średnie wynagrodzenie brutto w województwie lubelskim stanowił pod koniec 2009 r. 87,2% średniej krajowej). Utrzymywanie się na Lubelszczyźnie przez dłuższy czas takiego poziomu bezrobocia stwarza realne zagrożenie, że część z młodych i w miarę dobrze wykształconych potencjalnych pracowników wyjedzie „za chlebem” do innych województw stwarzającym znacznie lepsze perspektywy zatrudnienia lub za granicę.

2.6. Możliwości rozwoju województwa lubelskiego

Struktura gospodarcza Lubelszczyzny ze znacznym udziałem rolnictwa skupiającym pod koniec 2009 r. ponad jedną trzecią ogółu pracujących, niskim udziałem sektorów mających zdolność generowania wyższych dochodów oraz bardzo małym zaangażowaniem kapitału zagranicznego w regionie sprawiają, że województwo w wielu dziedzinach życia społeczno-gospodarczego należy do najsłabiej rozwiniętych regionów w kraju. Sytuacja ta jest wynikiem wieloletnich zapóźnień cywilizacyjnych, relatywnie mniejszych inwestycji przemysłowych oraz ujemnego salda migracji zwłaszcza ludzi wykształconych i związanych z tym transferów dochodowych do innych regionów kraju. Istniejące uwarunkowania strukturalne oraz generalnie niższy poziom zagospodarowania tworzą wiele przeszkód, które zmniejszają możliwości szybkiego wzrostu gospodarczego. To z kolei przekłada się na mniejszy potencjał do generowania środków finansowych, które można przeznaczyć by na cele inwestycyjne aktywizujące gospodarkę.

Jednakże wyżej przedstawione bariery i mniejsze możliwości wcale nie zamykają województwu lubelskiemu drogi do efektywnego rozwoju. Zasadne w tym miejscu jest stwierdzenie, że jeśli chce się otrzymać inny rezultat działań (w tym wypadku skutecznie przyczynić się do wzrostu gospodarczego w regionie) należy podjąć takie działania, które zagwarantują osiągnięcie zamierzonego skutku. Być może ze względu na specyfikę regionu lubelskiego, tj. jego rolniczy charakter, należałoby bardziej skoncentrować się na większym wykorzystaniu tego potencjału, np. poprzez stymulowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz przetwórstwa spożywczego. Podobnie też należałoby podjąć działania zmierzające np. do udroźnienia przejść granicznych w województwie (by skrócić czas oczekiwania na granicy) oraz podjąć działania wspomagające eksport towarów z Lubelszczyzny na wschód. Tak więc należy zintensyfikować te działania, które w jednoznaczny sposób przyczynią się do poprawy sytuacji w województwie¹⁸. Kontynuowanie przez władze regionu dalej dotychczasowej polityki gospodarczej w małym stopniu sprzyjającej rozwojowi będzie prowadziło do zwiększenia się różnicy rozwojowej między województwem lubelskim a innymi regionami w kraju (zob. Markowski, Zaleski 2006 s. 51).

¹⁸ Aktywność władz lokalnych przejawiająca się poprzez uczestniczenie w targach inwestycyjnych, przygotowanie gruntów dla potencjalnym inwestorów czy reklamowanie regionu ma bardzo duże znaczenie w pozyskiwaniu inwestorów – równie ważne jak infrastruktura transportowa (por. Maciejewicz, 2005, s. 20).